

Коваленко А.В.,
канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЯМИ

Сучасні сімейні відносини реєструються за різних обставин, з різних підстав, між особами з різним віросповіданням, кольором шкіри та з іншими ознаками в межах чинного вітчизняного та зарубіжного законодавства. Враховуючи євроінтеграцію, особливої уваги заслуговує реєстрація шлюбу з іноземцями, оскільки міжнародні шлюби на теперішньому етапі розвитку в Україні набувають все більшого значення. Якщо процеси підуть досить швидко, то кількість шлюбів з іноземцями значно збільшиться. Відповідно, це потребує правового і наукового переосмислення, зміни певних положень та нормативного регулювання, зміни судової практики.

Нормативною базою, яка регулює вказану сферу людського життя, є Конституція України (ст. 26), закони України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 04.02.1994 р. № 3929-ХІІ, «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. № 2709-ІV, «Про імміграцію» від 07.06.2001 р. № 2491-ІІІ, «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 р. № 1382-ІV, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, міжнародні конвенції, учасником яких є Україна.

У сучасній правовій науці, в сімейному законодавстві дедалі частіше застосовується поняття «шлюби міжнародного характеру» або «шлюби за участю іноземного елемента». Такий їх статус визначається кількома чинниками: а) участю в них іноземного елемента (фізичної особи); б) регулювання відповідних відносин із застосуванням іноземного права; в) зарубіжним місцем укладення шлюбу. Наявність у відносинах іноземного елемента в різних його проявах ставить питання про визначення матеріального права певної країни, яке буде застосовуватися до регулювання цих відносин. Гострота цього питання полягає у тому, що в законодавстві різних країн щодо регулювання сімейних відносин існують значні відмінності, які ґрунтуються на культурних, етнічних, релігійних та правових традиціях [3].

У міжнародному сімейному праві в питанні укладання шлюбу, ускладненого іноземним елементом, такий іноземний елемент виявляється у двох аспектах: суб'єкт правовідносин і юридичний факт. Так, коли на території однієї держави укладається шлюб між громадянином цієї держави і іноземцем (змішаний шлюб) або між іноземцями, то іноземним елементом виступає суб'єкт правовідносин. Коли шлюб укладається між громадянами однієї дер-

жави на території іноземної держави, то іноземним елементом є юридичний факт, і такі відносини теж матимуть міжнародний характер. До того ж можливе поєднання обох іноземних елементів у випадку, коли за кордоном укладається змішаний шлюб або шлюб між особами, що є іноземцями відносно держави, в якій вирішується питання про визнання такого шлюбу [4].

Норми про визнання шлюбів є у багатьох міжнародних договорах про правову допомогу в цивільних та/чи сімейних і кримінальних справах. У них зазначається, що у справах про визнання існування шлюбу застосовується законодавство договірної держави, яке застосовувалося для реєстрації шлюбу.

Законодавче регулювання порядку укладення шлюбу з іноземцем на території України та захисту особистих і майнових прав подружжя, один з яких є іноземцем, сьогодні має чимало прогалин. Так, наприклад, Закон України «Про міжнародне приватне право», який на практиці постійно упускається, також регулює правовідносини між українцями та громадянами іноземних держав. Саме в цьому законі зазначено, що форми і порядок укладення шлюбу на території України як громадян України з іноземцями, так і іноземців з особами без громадянства, визначається виключно правом України, тобто українським сімейним законодавством. Окрім цього, ні Сімейний кодекс України, ні Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» не містять особливих вимог для іноземців, окрім загальних вимог щодо відповідності шлюбного віку (18 років для обох статей), добровільності, взаємного бажання чоловіка і жінки зареєструвати шлюб. Аналізуючи це питання, деякі експерти акцентують увагу на важливому нюансі, котрий сьогодні викликає чимало дискусій серед представників юридичної спільноти: на відміну від законодавства деяких країн ЄС, українським законодавством не передбачено одностатеві шлюби. Шлюб в Україні – це добровільний, рівноправний союз виключно між жінкою та чоловіком, спрямований на створення сім'ї. Окрім цього, вітчизняне законодавство донедавна містило норму, відповідно до якої громадяни іноземних держав, котрі бажали зареєструвати шлюб з громадянами України, повинні були підтверджувати свій сімейний статус. Це були окремі довідки, в кожній країні це були різні документи, різного типу. Нещодавно відбулися відповідні нововведення до законодавства, згідно з якими іноземці не повинні пред'являти такі документи при вступі в шлюб на території України. Тобто знято норму, якою підтверджується сімейний стан. Законодавець вирішив зняти цю норму, оскільки особа сама несе відповідальність за подання відомостей про себе. Такий принцип діє не лише стосовно іноземців, але й громадян України, які бажують зареєструвати шлюб за кордоном, де, крім закордонного паспорта громадянина України, ніяких документів не вимагається [5].

Законодавство більшості країн містить норми, що визначають матеріальні і формальні умови укладання шлюбу, а їх дотримання при укладанні шлюбу є обов'язковою умовою для подальшої його дійсності. Матеріальні умови – це умови, що стосуються шлюбної правоздатності і дієздатності. Це

такі умови, з дотриманням яких пов'язується питання дійсності шлюбу. Матеріальні умови бувають позитивні, тобто власне умови, і негативні – перешкоди. До позитивних умов укладання шлюбу відносять досягнення шлюбного віку і взаємну згоду осіб, що є вираженням їх волі. Під час реєстрації шлюбу громадян України з іноземцями на території країни їх проживання вимагають такі самі документи, як і для реєстрації шлюбу іноземців на території України. Шлюб між громадянином України та іноземцем, укладений за межами України, визнається дійсним незалежно від процедури його оформлення. Якщо закон держави, в якій реєструється шлюб, допускає його релігійну форму або визнає дійсним фактичний шлюб, немає підстав для визнання такого шлюбу недійсним і в Україні [1].

Отже, реєстрація шлюбів з іноземцями повинна мати чітку регламентацію, а в нормах мають бути прописані усі нюанси щодо процедури укладання таких шлюбів. Окрім цього, у вітчизняному законодавстві мають бути усунуті всі колізії, які зазначені вище. Усе це дасть можливість захистити громадян України від «використання» їх для укладання фіктивних шлюбів іноземними громадянами з метою отримання українського громадянства та від іншого роду правопорушень, які можуть виникати на підставі укладання зазначених шлюбів.

Бібліографічні посилання

1. Данюк К.В. Регулювання укладення шлюбу, ускладненого іноземним елементом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1031/>
2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 року № 2709-IV // Голос України. – 2005. – № 138.
3. Лопата Н. Особливості реєстрації шлюбу за участю іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legal.duan.edu.ua/images/stories/Files/2015/19.pdf>
4. Розгон О. Укладання шлюбу громадянина України з іноземцем за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yuradnik.com.ua/stati/d1-83-d0-ba-d0-bb-d0-b0-d0-b4-d0-b0-d0-bd-d0-bd-d1-8f-d1-88-d0-bb-d1-8e-d0-b1-d1-83-d0-b3-d1-80-d0-be-d0-bc-d0-b0-d0-b4-d1-8f-d0-bd-d0-b8-d0-bd-d0-b0-d1-83-d0-ba-d1-80-d0-b0-d1-97-d0-bd-d0-b8/>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/events/shlyubi-z-inozemcyami-osoblivosti-ukladennya-ta-pravastorin.html>.